

Eerste Kamer der Staten-Generaal

Minister van Klimaat en Groene Groei
Mevrouw drs. S.Th.M. Hermans
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Kazernestraat 52
2514 CV Den Haag
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070 312 92 00
fax 070 312 93 90

e-mail postbus@eerstekamer.nl
internet www.eerstekamer.nl

datum 16 april 2025

betreft Vragen definitief ontwerp-Klimaatplan 2025-2030

ons kenmerk 176746.01U

Geachte mevrouw Hermans,

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief van 14 maart 2025 ter aanbieding van definitief ontwerp-Klimaatplan 2025-2035.¹ De leden van de fracties van **BBB**, **D66**, **PvdD** en **JA21** hebben naar aanleiding daarvan een aantal vragen en opmerkingen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van BBB

De fractieleden van de BBB zijn zeer verheugd over de aanbieding van het definitief ontwerp-Klimaatplan. Het leest als een gedegen plan dat zich voornamelijk richt op de klimaatdoelstelling waar Nederland zich aan gecommitteerd heeft middels het Klimaatakkoord van Parijs. Een klimaatbeleid dat nu ook al enige jaren onderweg is en waar de eerste (bij)effecten zichtbaar van worden.

Hoofdstuk 6 'Doelbereik, Monitoring & Evaluatie' van het ontwerp-Klimaatplan bevat een vermelding van het evalueren van rechtvaardigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van klimaatbeleid.²

De fractieleden van de BBB vragen u een evaluatie aan het Klimaatplan toe te voegen van de impact van het gebruik en produceren van middelen / instrumenten op het milieu die nodig zijn om het klimaatbeleid uit te voeren. Middelen zoals accu's, windmolens, zonnepanelen, etc. Het gaat hierbij om een evaluatie van ons handelen op het milieu, alsmede op klimaat, water, bodem, mensen en dieren.

Hoe gaat u de impact van deze middelen / instrumenten evalueren gedurende de productlevenscyclus (van grondstofwinning, de bouw van het instrument tot en met het recycleren van de gebruikte materialen)?

Kunt u aangeven hoe ook de maatschappelijke impact en de impact op het ondernemersklimaat (inclusief concurrentiekracht) wordt meegenomen in de evaluatie van het klimaatbeleid?

Kunt u aangeven hoe, na evaluatie, de eventuele negatieve effecten van het klimaatbeleid door u worden vertaald in mitigerende maatregelen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van D66

¹ Kamerstukken I 2024/25, 32 813, BH.

² Definitief ontwerp-Klimaatplan 2025-2035, p. 82.

datum 16 april 2025

ons kenmerk 176746.01U

blad 2

De fractieleden van D66 constateren, samen met de Afdeling advisering van de Raad van State (hierna: de Afdeling), dat het plan een veelheid aan uitgangspunten, denkrichtingen, visies, en kaders kent, maar geen duidelijke keuzes maakt over (nieuwe) maatregelen op de korte, middellange, en lange termijn en het geld dat daarvoor nodig is.³ Dat terwijl de uitstoot van broeikasgassen minder hard daalt dan nodig is om het wettelijke doel in 2030 te kunnen halen.⁴

In het Klimaatplan benadrukt u het belang om tempo te maken. Waarom zijn er in de afgelopen negen maanden dan geen concrete nieuwe maatregelen aangekondigd om de uitstoot van broeikasgassen verder naar beneden te brengen? Wanneer gaat u wel concrete (financiële) keuzes maken?

De Afdeling adviseert om een tussendoel voor emissiereductie in 2040 vast te leggen.⁵ De Europese Commissie adviseert een tussendoel van 90% broeikasgasreductie in 2040. Het kabinet geeft in het Klimaatplan aan een tussendoel van 90% reductie een "logische tussenstap op weg naar klimaatneutraliteit" te vinden.⁶ Verder heeft het kabinet in het Hoofdlijnenakkoord afgesproken vast te houden aan de gemaakte klimaatafspraken. Waarom kiest u er desalniettemin voor het tussendoel niet wettelijk vast te leggen? Dit voorjaar wordt een voorstel voor een wijziging van de Europese Klimaatwet verwacht. Wat wordt uw inzet voor de onderhandelingen over dit voorstel? Mocht het tussendoel van 90% (of een ander percentage) in de Europese Klimaatwet worden vastgelegd, wat zijn dan de gevolgen voor Nederland? Wordt dit tussendoel dan wel opgenomen in de Klimaatwet? De fractieleden van D66 zijn van mening dat Nederland in 2040 klimaatneutraal moet zijn. Bent u bereid om uw ambitie aan te scherpen?

U verwacht veel van innovatie voor het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen in de landbouw. De Afdeling wijst erop dat in Europees verband de verwachting op dit moment is dat technologische innovatie niet genoeg zal zijn om de uitstoot voldoende terug te brengen.⁷ De Afdeling verwijst daarbij naar de "Strategic Dialogue on the future of EU agriculture" van de Europese Commissie en het recent uitgebrachte rapport "Verkenning effecten landbouwinnovaties" van de WUR.⁸ Dit rapport concludeert dat het realistisch is dat naast technologische innovaties ook wijzigingen in de landbouwstructuur nodig zijn. U gaat in het Nader rapport niet in op deze opmerking van de Afdeling. De fractieleden van D66 ontvangen graag alsnog een reflectie op deze opmerkingen van de Afdeling en de genoemde rapporten. Dit kabinet bezuinigt enorm op onderwijs, onderzoek en ontwikkeling. Hoe rijmt u deze bezuinigingen met de grote verwachtingen van innovatie in de landbouwsector om de uitstoot terug te brengen?

Gemeenten en andere medeoverheden zijn nodig om het nationale klimaat- en energiebeleid uit te voeren. De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) heeft in 2024 geadviseerd om in totaal 5,9 miljard euro in de periode van 2025 tot en met 2030 beschikbaar te maken voor de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid.⁹ Hoeveel geld is er al beschikbaar voor medeoverheden en hoeveel zou dit bedrag moeten worden opgehoogd? Wanneer neemt u een besluit over de aanvullende middelen? Hoe verhouden de extra middelen die nodig zijn voor medeoverheden zich tot de bezuinigingen op de Specifieke Uitkeringen (SPUK's) en de korting op het gemeentefonds vanaf 2026, waardoor gemeenten onvoldoende geld van het Rijk krijgen om de al bestaande taken uit te voeren (het "ravijnjaar")?

³ 'Advisering Raad van State', bijlage 3 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH.

⁴ 'Daling uitstoot broeikasgassen vlakt af in 2024', geraadpleegd www.CBS.nl.

⁵ 'Advisering Raad van State', bijlage 3 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH, p. 1.

⁶ 'Nota van Antwoord', bijlage 2 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH, p. 11.

⁷ 'Advisering Raad van State', bijlage 3 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH, p. 9.

⁸ Europese Commissie, 'Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture Main initiatives: Strategic Dialogue on the future of EU agriculture'; WUR, 'Verkenning effecten landbouwinnovaties' (20 januari 2025).

⁹ 'Koersen op klimaatneutraal. Aansturing en bekostiging van het decentrale klimaat- en energiebeleid', geraadpleegd op www.ROB.nl.

datum 16 april 2025

ons kenmerk 176746.01U

blad 3

Op 4 februari 2025 heeft de Maatschappelijke Alliantie, een brede groep van bedrijven, boeren, werknemers, klimaat- en andere maatschappelijke organisaties, het kabinet opgeroepen tot stabiel, stevig, realistisch en uitvoerbaar klimaatbeleid.¹⁰ De fractieleden van D66 onderschrijven hun hoofdlijn “niets doen is geen optie, en bovendien niet gratis”.¹¹ Stuurt u erop dat de doorrekening van uw pakket leidt tot een 24 megaton reductie? Zo nee, deelt u de opvatting van de leden van de D66-fractie dat het nemen van onvoldoende maatregelen zal leiden tot onvoorspelbaarheid en onzekerheid?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van PvdD

De fractieleden van de PvdD vragen welke consequenties de bezuinigingen in de begroting 2025 hebben op de doeltreffendheid en doelmatigheid van het Klimaatplan. Zo wordt er bijvoorbeeld in de Nota van Antwoord gesproken over de bijdrage van internationale samenwerking en ontwikkelingshulp aan klimaatrechtvaardigheid.¹²

Hoe kijkt u naar de plannen op het gebied van kernenergie vanuit het perspectief van intergenerationale rechtvaardigheid? Vele toekomstige generaties worden opgescheept met ons kernafval – dat is toch niet rechtvaardig?

Als u verschillende duurzaamheidstransities integraal wil adresseren, zal u ook zogenaamde ‘phasing out’ maatregelen dienen te nemen. Dit betreft het uitfaseren van niet-duurzame activiteiten (zoals niet duurzame landbouw, gebruik van fossiele brandstoffen). De fractieleden van de PvdD vragen welke maatregelen met betrekking tot het uitfaseren u neemt om verschillende duurzaamheidsdoelen integraal te realiseren.

Waarom kiest u ervoor om geen tussendoel in 2040 in de Klimaatwet op te nemen? Snellere implementatie van klimaatbeleid voorkomt klimaatverandering. Waarom uitstel van onvermijdbare maatregelen?

U kiest ervoor om fossiele subsidies in EU en internationaal verband af te bouwen. Wat doet u concreet om het tempo hoog te houden in deze internationale samenwerkingsverbanden? Welke fossiele subsidies zijn al aangepakt door de COFFIS coalitie en de EU?

De fractieleden van de PvdD onderschrijft de noodzaak van de eiwittransitie, niet alleen in het kader van het klimaatbeleid maar ook ander duurzaamheidsbeleid en voor de belangen van dieren die in de veehouderij worden gehouden. Uw inzet richt zich echter alleen op de consumptiekant, terwijl de productie van plantaardige eiwitten ook aandacht behoeft. Hoe ondersteunt u boeren die (ecologische) plantaardige eiwitten (willen gaan) produceren?

De fractieleden van de PvdD missen aandacht voor de rol van kunstmest. De productie van kunstmest is energie intensief en het gebruik van kunstmest is niet duurzaam. Hoe wilt u de transitie naar een duurzame landbouw versnellen?

In de Nota van Antwoord noemt u duurzame brandstoffen in de luchtvaart.¹³ Welke grondstoffen worden hier bedoeld? Betreffen dit onder andere dierlijke bijproducten, en zo ja, welke? Hoe ziet u de relatie tussen de transitie naar duurzame landbouw en het inzetten op restproducten uit diezelfde niet-duurzame en niet-diervriendelijke landbouw en veehouderij in de energietransitie? Dit past toch

¹⁰ ‘Pleidooi Maatschappelijke Alliantie inzake groene groei en brede welvaart’, geraadpleegd op www.open.overheid.nl.

¹¹ ‘Pleidooi Maatschappelijke Alliantie inzake groene groei en brede welvaart’, geraadpleegd op www.open.overheid.nl, p. 2.

¹² ‘Nota van Antwoord’, bijlage 2 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH, p. 8-9.

¹³ ‘Nota van Antwoord’, bijlage 2 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH, p. 21.

datum 16 april 2025

ons kenmerk 176746.01U

blad 4

niet in een integraal duurzaamheidsbeleid? Hoe ondersteunt u de inzet van deze zogenaamde duurzame brandstof voor de luchtvaart?

Waarom kiest u ervoor te wachten met de ontwikkeling van een sociaaleconomische structuuranalyse tot de begroting van 2026? De fractieleden van de PvdD stellen dat juist bij een meerjarig Klimaatplan zo'n structuurplan – of in ieder geval de grote lijnen van het economische beleid relevant voor het klimaatbeleid – richting zou kunnen geven. Hoe ziet u de relatie tussen economisch beleid en klimaatbeleid? Zijn er sectoren, bedrijvigheid of activiteiten die niet passen in een klimaatneutrale samenleving?

De fractieleden van de PvdD stellen dat gedragsverandering nog te vaak wordt gezien als het beïnvloeden van gedrag van individuen terwijl ook sociale, financiële en economische factoren gedrag beïnvloeden, zoals ook wordt erkend in het Nader Rapport.¹⁴ Welke maatregelen neemt u om deze factoren te veranderen?

Gedragsverandering betreft daarnaast niet alleen individuele consumenten maar ook bijvoorbeeld het bedrijfsleven. Welke maatregelen neemt u om gedragsverandering ook in deze groep te beïnvloeden?

Ondanks het rijke 'ecosysteem' aan klimaatbeleid (Klimaatplan, nota, jaarlijkse bijstelling van beleidsmix) missen de fractieleden van de PvdD ambitie en visie. Hoe ziet een klimaatneutrale Nederlandse (en mondiale) samenleving en economie eruit? Welke activiteiten passen daar in en welke niet? Welke activiteiten moeten we dus uitfasen of stopzetten? Hoe zorgen we ervoor dat werknemers die nu nog werken in de niet-duurzame bedrijfstakken of bedrijven een baan kunnen vinden in een duurzame bedrijfstak?

U bent voornemens een klimaatinclusief begrotingsraamwerk te creëren. U volgt hierbij niet de definities en classificaties van uitgaven en inkomsten die aansluiten bij Europese methoden.¹⁵ Waarom maakt u deze keuze? Wat is het verschil tussen de Europese methoden en uw methodiek?

Bent u voornemens het concept van brede welvaart verder te integreren in de begroting, dus niet alleen klimaat, maar ook andere duurzaamheidsdoelen zoals biodiversiteit, waterkwaliteit, het tegengaan van vervuiling? Bent u bereid ook voor deze bredere doelen de 'cost of inaction' te integreren?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van JA21

Graag ontvangen de fractieleden van JA21 een totaaloverzicht van geprojecteerde uitgaven aan het Klimaatplan. Voor de zekerheid, aangezien dit de vorige keer mis ging, ook informeel: hoeveel gaat het Klimaatplan in totaal kosten? Wie betaalt dat precies en hoe wordt dit gefinancierd zonder de staatsschuld op te jagen?

In het Klimaatplan wordt sterk ingezet op subsidies voor onder andere warmtepompen, elektrische auto's en verduurzaming van vastgoed. Wie profiteren het meest van deze subsidies? Uitgaven aan de genoemde doelen passen volledig in het straatje van wat men de 'havermelkelite' noemt. De toch al comfortabele hogere middenklasse profiteert. Klopt dit? Zo nee, waarom niet? In hoeverre bereiken deze miljarden de lagere inkomensgroepen? Hoe wordt dit gecontroleerd?

Volgens de leden van de JA21-fractie bezigt het plan slogans als 'de vervuiler betaalt' én 'bijdrage naar draagkracht', maar de maatregelen kunnen leiden tot hogere woonlasten, hogere prijzen voor goederen/diensten en investeringen die burgers moeten doen. Hoe worden huishoudens beschermd tegen te hoge lasten? Wat als ze simpelweg niet kunnen betalen? Bent u het met de fractieleden van

¹⁴ 'Nader rapport', bijlage 4 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH, p. 5.

¹⁵ 'Nader rapport', bijlage 4 aan *Kamerstukken I 2024/25*, 32 813, BH, p. 6.

datum 16 april 2025

ons kenmerk 176746.01U

blad 5

JA21 eens dat de kosten die de veronderstelde vervuiler maakt, linksom of rechtsom worden afgewenteld op de burger?

Veel productie en grondstofwinning vinden plaats in het buitenland (met vaak minder strenge milieuwetten). Gaat Nederland niet gewoon zijn vervuiling exporteren? En hoe duurzaam is dat eigenlijk? Bestaan er analyses over deze verplaatsingseffecten en de klimaatimpact daarvan?

Als het antwoord op al deze vragen neerkomt op 'dat moet nog worden uitgewerkt' en 'dat is pas later aan de orde', hoe moet dit Klimaatplan dan worden geïnterpreteerd? Is het slechts wensdenken? Of geeft dit plan concrete handvatten voor het kabinet de komende jaren? Zo ja, welke langetermijnagenda wat betreft wetgeving zit hierachter? De fractieleden van JA21 ontvangen graag een lijstje met de gewenste wetsvoorstellen die gepland staan om dit 'Klimaatplan' te realiseren.

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei zien met belangstelling uit naar uw reactie en ontvangen deze graag binnen vier weken, na dagtekening van deze brief.

Hoogachtend,

S.M. Kluit

Voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken / Klimaat en Groene Groei